

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

КОРНЄЄВ Віталій Михайлович

УДК 007:001.8

**СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД
В УКРАЇНСЬКІЙ НАУЦІ**

Спеціальність 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
РІЗУН Володимир Володимирович
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, директор Інституту журналістики, професор кафедри соціальних комунікацій

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
БУТИРІНА Марія Валеріївна
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри масової та міжнародної комунікації;

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
ТРИЩУК Ольга Володимирівна
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», завідувач кафедри видавничої справи та редагування;

доктор філологічних наук, професор
ЦИХОВСЬКА Елліна Дмитрівна
Національний авіаційний університет, завідувач кафедри журналістики

Захист відбудеться «24» квітня 2017 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.34 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1.

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М.О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розіслано «23» березня 2017 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат наук із соціальних комунікацій

Н.М. Ішук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлюється появою галузі наукового знання – 27.00.00 «Соціальні комунікації». Поряд із формальними наслідками входження соціальних комунікацій у структуру української науки, виникли й нові теоретичні підходи та погляди дослідників на проблеми розвитку, зокрема, і масової комунікації в нових соціальних умовах, місце тематичних напрямків досліджень у системі соціальної комунікації та методологію досліджень, яка була б адекватною для соціальнокомунікаційного підходу.

За час існування наукової галузі «Соціальні комунікації» захищено більше 50-ти докторських та близько 400 кандидатських дисертацій зі спеціальностей напрямку, на сьогодні в Україні існують спеціалізовані ради в Києві, Харкові, Запоріжжі, Дніпропетровську, Львові. Все це призводить до розвитку територіальних наукових шкіл, які виявляють суттєві особливості наукового осмислення дійсності, формують усталені підходи до відбору тематики та проблематики досліджень. Наприклад, відчутним впливом на розвиток київської наукової школи позначилися позиції професорів О. Я. Гояна, В. Ф. Іванова, В. В. Різуна, Н. М. Сидоренко, для становлення запорізької наукової школи дослідження соціальних комунікацій і частково дніпропетровської – важливими були роботи та підходи Володимира Буряка.

Водночас аналіз методологічних підходів, що реалізуються в конкретних наукових працях, засвідчує досить суттєві відмінності в розумінні соціальнокомунікаційного підходу, часто це призводить до відчутних розходжень в результатах науковців. Крім того, варто відзначити, що з появою нового наукового напрямку і формування специфічного підходу досліджень стало відкритим широке коло галузей медійної діяльності та технологічних процесів здійснення комунікації, які не могли системно та всеохопно досліджуватися в межах філологічного чи, наприклад, історичного підходів. Різна наукоємність соціальних комунікацій відповідно до особливостей окремих видів комунікаційної діяльності ставить свої вимоги і до методів дослідження, і до форми оприявлення результатів, що має відображатися у «популярності» окремих тем та галузей у науковців, з одного боку, та формування специфічних дослідницьких стратегій, поєднаних спільним науковим підходом – з іншого.

Потреба у цьому дослідженні продиктована кількома чинниками: активним розвитком наукових досліджень у галузі, що зумовлює необхідність єдиного методологічного підходу; необхідністю використання новітніх методів дослідження медіапродукції, створення якої здійснюється на основі новітніх технологій і систем; планування наукових досліджень з урахуванням результатів перехідного – від філологічного до соціальнокомунікаційного підходу – етапів розвитку науки про медіа.

Наукова проблема, вирішенню якої присвячене дослідження, – кваліфікація соціальнокомунікаційного підходу в сучасній українській науці про соціальні комунікації. Ця проблема виявляється через потребу інституціалізації нових підходів до організації процесу дослідження. Проблема визначена в процесі дискусії про шляхи і способи розвитку науки про соціальні комунікації у публікаціях В. В. Різуна.

На початках існування нової наукової галузі використовувалися різноманітні розуміння соціальнокомунікаційного підходу: від обов'язкового використання окремих методів соціологічних досліджень до вивчення процесів поза комунікаційними межами, але в площині соціальних рухів. З часом різні форми реалізації соціальнокомунікаційного підходу все більшою мірою розходяться, виникають окремі тенденції до формалізованого використання методології дослідження, знижується наукова актуальність результатів, і поряд з цим – з'являються дослідження, що повною мірою розкривають увесь методологічний потенціал соціальнокомунікаційного підходу. Розвиток наукових досліджень соціальних комунікацій в Україні регулюється досить спонтанно, але все ж вбирає в себе процеси, які характерні для наукового середовища, таким чином, в останні роки (від 2013 р.) поглиблюється інтерес науковців до прикладних досліджень, фундаментальні дослідження відходять на другий план, а результати стають більш соціально затребуваними. У цих умовах ще більшою мірою розвивається модель соціальнокомунікаційного підходу як базової наукової методології для наукової галузі «Соціальні комунікації», а реалізація неоднозначних підходів веде до поглиблення наукової проблеми. Вирішення проблеми наукової кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу не тільки допоможе уніфікувати методологічну систему в соціальних комунікаціях, але й сприятиме визначенню перспективних напрямів дослідження на основі врахування результатів майже десятилітнього розвитку галузі.

У 2015 році Міністерство освіти і науки України увело новий перелік спеціальностей, а трохи згодом – оприлюднило таблицю трансформації спеціальностей. Згідно з цими документами, «Соціальні комунікації» як галузь перестає існувати, натомість з'являється галузь знань 06 «Журналістика». Відзначимо, що така назва викликала заперечення широких кіл фахівців, неодноразові звернення і до Кабінету Міністрів України, постановою якого затверджено перелік спеціальностей, і до Міністерства освіти і науки України, Міністерства інформаційної політики, – на жаль, поки результату не дали. Водночас, навіть з огляду на неоднозначність назви, маємо виділення соціальнокомунікаційних досліджень в окрему галузь знання, що передбачає розвиток окремої методології та реалізацію в наукових роботах соціальнокомунікаційного підходу. Як би не склалася ситуація з переназиванням спеціальності, в якій нині проводиться підготовка докторів наук з філософії, соціальнокомунікаційна методологія, яка визначає можливості отримання об'єктивних соціально значимих результатів на основі аналізу всіх без винятку сегментів, каналів, акторів соціальної комунікації, – буде домінувати у найближчі роки.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Теорію соціальнокомунікаційного підходу на основі системного аналізу досліджуваного об'єкта – соціальних комунікацій та методології, якою цей об'єкт може бути досліджений, – започаткував професор В. В. Різун. Саме його праці стали першопоштовхом до наукового осмислення контексту використання нової методології до нових об'єктів з орієнтацією на нові контексти впровадження результатів. Значний внесок у розвиток методології наукового пошуку в соціальних комунікаціях здійснив професор О. М. Холод, який послідовно впродовж тривалого часу організовував науково-практичні семінари, видав монографічні дослідження соціальнокомунікаційного контексту, які виявляли стратегії й тактики соціальнокомунікаційних досліджень. Не відкидаючи значимості наукових конференцій та круглих столів, що відбувалися впродовж періоду становлення соціальнокомунікаційного підходу, відзначимо, що основні результати, методологія та специфіка підходу проявлені в докторських дисертаціях, що захищені зі спеціальностей галузі.

Застосування соціальнокомунікаційного підходу для характеристики історичних реалій становлення журналістики та інших форм масовоінформаційної діяльності знаходимо в роботах О. В. Богуславського, Ю. В. Колісника, С. І. Кравченко, Л. В. Сніцарчук, І. З. Павлюка; виявленню історичних особливостей розвитку соціальних функцій бібліотек присвячені роботи С. М. Міщука, Н. В. Стрішенець, В. С. Пашкової; історію документознавства та архівознавства у науковому дискурсі досліджуваного періоду представляють всього дві дисертації – В. В. Бездрабко та Л. Л. Левченко.

З появою соціальних комунікацій активізувалися процеси наукової ревізії чинної теорії комунікаційної діяльності, внаслідок чого було підготовлено та захищено роботи, що орієнтувалися на оновлення загальної соціальнокомунікаційної теорії: М. В. Бутиріна, Т. В. Кузнєцова, Л. Г. Пономаренко, О. В. Чекмишев; теорії галузевих журналістик: В. В. Гоян, І. Л. Пенчук, І. А. Хоменко, В. Е. Шевченко; теорії зв'язків з громадськістю: В. В. Березенко, Н. Б. Мантуло.

Традиційною для нової наукової галузі є увага до нових феноменів практики медійної діяльності, що визначають особливості та виміри сучасного етапу розвитку інформаційного середовища. Феноменологічні студії у соціальних комунікаціях представлені у науковому дискурсі галузі роботами М. А. Балаклицького, Н. М. Грицюти, С. В. Демченка, М. Г. Житарюка, О. А. Мітчук, І. С. Паримського, О. В. Тріщук, Л. М. Хавкіної, які присвячені вивченню системних явищ мас-медійної діяльності; дисертаціями О. Л. Біличенко, Л. Є. Василик, Т. А. Дзюби, Н. І. Зражевської, О. А. Іванової, Т. С. Крайнікової, В. А. Маркової, Е. І. Огар, Л. В. Супрун, в яких досліджено художньо-публіцистичні та культурно-мистецькі феномени соціальнокомунікаційної дійсності; науковими студіями О. М. Кобелева, В. І. Попика, Г. В. Шемаєвої, які присвячені розкриттю бібліотечної діяльності як соціального феномену.

Стрімкий розвиток технологічних та технічних складників соціальнокомунікаційної діяльності, породжених ними комунікаційних стратегій та форм соціальної взаємодії, відобразився у дослідженнях І. М. Артамонової, О. В. Воскобойнікової-Гузевої, Л. М. Городенко, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидової, Т. В. Добко, Д. О. Олтаржевського, В. І. Теремка.

Сучасна наука про соціальні комунікації тематично різнопланова, методологічно строката, але чинниками, що поєднують ці дослідження в єдиний науковий напрям, стали соціальна зорієнтованість результатів дослідження, вивчення об'єктів у соціальних проєкціях комунікаційного характеру та формування виразних соціальних перспектив для розвитку досліджуваного об'єкта практично в кожній науковій праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане в рамках комплексної програми науково-дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку світових процесів глобалізації». Тема дослідження є частиною фундаментальної наукової теми Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Дослідження у галузі українського журналістикознавства: методологія, термінологія, стандарти» №06БФ04–01, що виконувалася в період 2006-2010 рр. та теми «Український медійний контент у соціальному вимірі» № БФ045-01, яка виконувалася в 2011-2015 рр.

Мета роботи: розв'язати наукову проблему кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу як нової наукової парадигми.

Досягнення мети зумовило постановку та вирішення таких **завдань** дослідження:

1. Виявити історичні передумови формування соціальнокомунікаційного підходу.
2. Встановити особливості відображення сучасних соціальних теорій в соціальнокомунікаційних дослідженнях.
3. Окреслити методологічну основу фундаментальних соціальнокомунікаційних досліджень.
4. З'ясувати ключові напрямки формування наукової проблематики в фундаментальних дослідженнях соціальних комунікацій.
5. Кваліфікувати на системному рівні основні наукові результати фундаментальних соціальнокомунікаційних досліджень з 2008 по 2015рр.
6. Розробити системологічну модель реалізації соціальнокомунікаційного підходу в різних формах наукового пізнання дійсності.

Об'єктом дослідження є соціальнокомунікаційний підхід як новий підхід у науці до дослідження соціальнокомунікаційних явищ.

Предметом дослідження є прояви соціальнокомунікаційного підходу в різних площинах його реалізації: методологічній, презентаційній, формально-логічній тощо.

Джерельною базою дослідження стали 48 докторських дисертацій, захищених у період 2008-2015 рр. зі спеціальностей галузі науки 27.00.00 «соціальні комунікації», а також наукові праці, в яких викладено основні результати досліджень авторів цих дисертацій: монографії, автореферати дисертацій та близько тисячі наукових публікацій у фахових виданнях, наукових журналах, збірниках матеріалів конференцій тощо.

Методологію дослідження становлять загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації та типологізації. Розробляючи наукову основу нового наукового підходу, ми свідомі того, що основним методом отримання даних для аналізу виступає спостереження, дослідницькі процедури над отриманими даними, які передбачають створення певних класифікацій та формування типології досліджень. Розуміючи, що типологія не може бути основним результатом дослідження, все ж передбачаємо її необхідність, оскільки на сьогодні система дисертацій, що вирішують важливі наукові проблеми у галузі соціальних комунікацій, – не типологізована, а класифікації та типології, що побудовані на системі соціальнокомунікаційних досліджень – в науковий обіг вводяться вперше.

Окремо відзначимо використання компаративної методології, що застосовувалася для зіставлення результатів досліджень у межах типологічних груп чи тематичних напрямків досліджень.

Емпіричні дані узагальнювалися з допомогою контент-аналізу, ця дослідницька процедура використовувалася для кількісної оцінки сукупності назв методів та переліку прізвищ, цитованих в дисертаціях зарубіжних і українських вчених, а також об'єктів наукових досліджень у галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу в українській науці про медіадіяльність і базується на наступних основних положеннях.

Вперше :

- системно обґрунтовано доцільність використання соціальнокомунікаційного підходу як основи наукового пошуку для досліджень медіадіяльності;
- запропоновано критерії кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу в системі наукового дослідження;
- узагальнено форми використання соціальнокомунікаційного підходу і в наукових дослідженнях соціальних комунікацій;
- виявлено закономірності реалізації наукового підходу в дослідженнях різних сегментів інформаційного простору;
- встановлено нові напрямки досліджень, де використання соціальнокомунікаційного підходу є найбільш ефективною науковою методологією.

Удосконалено:

- методологію наукових досліджень медіадіяльності;
- технологію проектування наукових форм осмислення різних сегментів інформаційного ринку в умовах соціальнокомунікаційного підходу;

- концептуальну схему дослідження новітніх комунікаційних явищ у системі соціальних комунікацій.

Отримали подальший розвиток:

- наукові ідеї проф. Різуна В. В. про соціальнокомунікаційний підхід як методологічну основу дослідження;
- наукові ідеї проф. Іванова В. Ф. про оптимізацію дослідницької ідеології в соціальнокомунікаційних дослідженнях;
- наукові концепції проф. Почепцова Г. Г. про соціальний інжиніринг та його роль в сучасному інформаційному світі;
- типологія наукових проблем у соціальних комунікаціях (розробник Різун В. В.).

Практичне значення отриманих результатів реалізується у двох площинах: дослідження може стати основою для розробки магістерських програм підготовки студентів спеціальностей освітнього напрямку «Журналістика» в усьому різноманітті освітніх програм та лягти в основу фахової підготовки докторів філософії у галузі журналістики, які готуватимуться для досліджень соціальних комунікацій. Отримані нами результати можуть стати корисними для наукових керівників та наукових консультантів, оскільки в роботі систематизовано науковий підсумок перших років розвитку галузі соціальних комунікацій та експлікованого з її появою соціальнокомунікаційний підхід. Переконані, що систематизовані нами перспективні напрямки досліджень, намічені в дисертаціях, тривалий час визначатимуть наукові завдання для подальших студій соціальнокомунікаційних процесів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, монографія, автореферат та переважна більшість статей, в яких викладено основні результати роботи, виконані одноосібно. Три статті у фахових виданнях виконані у співавторстві: у співавторстві зі Скотниковою Т. В. дисертант опублікував дві статті, його частка складає 50%: розробка і апробація теоретичного інструментарію, організація і проведення емпіричних досліджень, робота над текстовою частиною статті; у статті, яка опублікована у співавторстві із Хильком М. М. – дисертантом сформовано методологічні засади дослідження, розроблено і реалізовано експеримент для перевірки гіпотез та сформульовано ключові висновки, внесок дисертанта становить 50%.

Чотири публікації з тих, що не входять у фахові видання, також опубліковані у співавторстві із с.н.с Т. В. Скотниковою, частка внеску дисертанта складає 50%, йому належить розробка соціальнокомунікаційних параметрів дослідження, теоретичних гіпотез та частково – текстової частини публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення наукової праці було апробовано на міжнародних, всеукраїнських та міжвідомчих наукових і науково-практичних конференціях, зокрема на міжнародній науковій конференції «Міжнародні дні науки Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка» (9 – 10 квітня 2009 року, м. Київ); VI міжнародній

науковій конференції «Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіаосвіта» (26 – 30 вересня 2010 року, м. Алушта); міжнародній науковій конференції «Журналістика 2010: методологія досліджень у галузі соціальних комунікацій» (25 березня 2010 року, м. Київ); «Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій» (Київ, 11 квітня 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Прикладні та фундаментальні аспекти досліджень в соціальних комунікаціях» (м. Івано-Франківськ, 20-22 травня 2015 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Українські медіа в європейському інформаційно-комунікаційному просторі: історія, стан, перспективи» (м. Ужгород, 21-25 вересня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі» (м. Запоріжжя, 3-4 березня 2016 р.); «Українські медіа в європейському інформаційно-комунікаційному просторі: історія, стан, перспективи» (Ужгород, 2015р.); «Actual Problems of Science and Education» (м. Будапешт, 31 січня 2016 р.) (включена до науково-метричної бази).

За час виконання дослідження запропоновано окремі напрямки дослідження медіадіяльності, реалізовані як кандидатські дисертації, захищені у спецраді (К. Шендеровський, Т. Фісенко, О. Володченко, Т. Сащук, О. Дженжебір, О. Ромах, К. Дубняк). Також результати винесеного на розгляд дослідження, зокрема висновки та наукові ідеї автора, використовувалися у звітності з наукових тем Інституту журналістики (співавтор 6 проміжних та 2 підсумкових наукових звітів), впливали на формування теоретико-методологічної частини наукових конференцій Інституту журналістики, які розробляв науковець (тематика, проблематика, форми доповідей тощо – відповідно до посадових обов'язків заступника директора з наукової роботи). Важливим елементом впровадження є закордонна апробація результатів дослідження, яка, крім обов'язкових публікацій, включає участь в міжнародній конференції та два наукових стажування у Швеції і Німеччині відповідно), під час яких оприлюднювалися результати дослідження.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 30 наукових праць загальним обсягом 34,4 д. а. (з них 31,7 д. а. належать особисто автору): 1 одноосібну монографію; 23 наукові статті (17,4 д. а., з них 16,2 д. а. – авторські), з яких 19 – у фахових виданнях і 4 – в іноземних наукових періодичних виданнях (2 статті у виданнях, які входять до наукометричних баз даних).

Структурно дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 422 сторінки, в тому числі основний текст – 316 сторінок, список використаних джерел складається з 932 найменувань і займає 106 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** доведено актуальність теми дослідження, окреслено наукову проблему, яка вирішується в роботі, описано зв'язки з науковими програмами

та темами, частиною яких є дисертація, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет, методологію та методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, описано апробацію результатів дослідження, наголошено на кількості публікацій за темою дисертації, наведено кількісні виміри текстової частини дисертації.

У першому розділі дисертації «Соціальнокомунікаційний підхід як наукова методологія вивчення соціальних комунікацій» визначається специфіка соціальнокомунікаційного підходу, окреслюються історичні умови його виникнення, пропонується уточнення наукової дефініції явища, запропонованої В. В. Різуном, та окреслюється науково-теоретична база, на якій вибудовуються актуальні соціальнокомунікаційні дослідження.

У підрозділі 1.1. «Поняття соціальнокомунікаційного підходу в українській науці» розглядаються зміст, структура соціальнокомунікаційного підходу як особливої дослідницької категорії, спрямованої на вивчення явищ соціальної комунікації в контексті суспільних взаємодій. Серйозну розмову про зміст і сутність соціальнокомунікаційного підходу розпочав професор В. В. Різун, коли у 2011 році опублікував наукову статтю «Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій»¹, у 2013 році ця розмова була продовжена у матеріалах конференції «Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій», де опубліковано доповідь «До питання про соціальнокомунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі»², з того часу пройшло вже майже 4 роки, але розмова й досі не завершилася.

Аналізуючи докторські дисертації в галузі соціальних комунікацій, ми виходимо з того, що вони повністю або частково реалізують соціальнокомунікаційний підхід в одному з варіантів, класифікованих професором В. В. Різуном, в іншому випадку дослідження не відповідатимуть паспорту спеціальності і не можуть бути захищені. Інше питання, наскільки повно та системно реалізується цей підхід, і чи домінує він у дослідженні та як позначається на результатах, що отримані науковцями.

У дослідженні, на підставі теоретичних підходів до кваліфікації соціальнокомунікаційних підходів, аналізу докторських дисертацій, захищених в галузі впродовж досліджуваного періоду, а також публікацій, що супроводжують ці дисертації (монографії, автореферати, статті у фахових та інших наукових виданнях) запропоновано розширене розуміння соціальнокомунікаційного підходу: *соціальнокомунікаційний підхід у науці – це спеціально організована методологія дослідження, в основі якої лежить*

¹ Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс]// [Наукова сторінка професора Володимира Різун] / Інститут журналістики: [сайт] / – Електронні дані. – Київ, 2011. – Режим доступу: http://journlib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (дата звернення: 04.02.2017). – Назва з екрана.

² Різун В.В. До питання про соціальнокомунікаційні наукові проблеми і наукові проблеми взагалі [Електронний ресурс]// Актуальні дослідження Українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2013. – Режим доступу : http://journlib.univ.kiev.ua/Articles/Zbirnyk_tez_2013.pdf (дата звернення: 04.02.2017). – Назва з екрана.

виявлення соціальних параметрів функціонування об'єкта в умовах соціальних комунікацій. При цьому особливим критерієм дотримання соціального підходу є врахування дослідником того, наскільки соціальні комунікації визначають, програмують або ж формують специфіку комунікаційних стратегій, технологій та намірів. Пропонований підхід передбачає розуміння соціальної комунікації як процесу соціального обміну, а соціальних комунікацій – як середовища, в якому ці обміни відбуваються чи можуть відбуватися. Інституціалізованість такого середовища залежить від соціально-політичної ситуації, а інтегрованість учасника соціальної комунікації в це середовище – від комплексу внутрішніх характеристик, а також – комунікаційних впливів, породжених технологіями. Таким чином, використання соціальнокомунікаційного підходу актуалізує соціальну значимість та об'єктивує можливості, способи і форми реалізації цієї значимості в умовах активного соціальнокомунікаційного середовища, яке виступає ще одним чинником моделювання різнотипних комунікаційних взаємин комуніканта і комуніката.

За результатами аналізу докторських дисертації із соціальних комунікацій виявлено два основні типи реалізації соціальнокомунікаційного підходу: *рефлексивний та моделювальний*. Перший тип досліджень – більш частотний, він передбачає дослідження медіатекстів, діяльності медіаорганізацій за будь-який проміжок часу, але часу минулого, висновки автора, як правило, спрямовані на кваліфікацію досліджуваних об'єктів у межах певних наукових чи соціальних констант, встановлення закономірностей та тенденцій, характеристика стану та перспектив, розробка рекомендацій. Моделювальний підхід до втілення соціальнокомунікаційного підходу у практику наукових досліджень передбачає створення системних моделей функціонування явищ і процесів соціальних комунікацій. Констатовано, що ключова різниця між підходами виявляється в часовому векторі спрямування дослідження: рефлексивний підхід передбачає концептуалізацію минулого і сучасного медіадискурсів як минулого, моделювальний – концептуалізацію майбутнього і сучасного медіадискурсів як майбутнього. Таким чином, використання рефлексивного підходу передбачає менші потенціали практичного впровадження результатів.

У підрозділі 1.2. «Історичні умови формування соціальнокомунікаційного підходу» проаналізовані дослідження, в яких наукові результати передбачали вихід за межі філологічного підходу, а головне – знайшли продовження в подальших наукових студіях в межах наукових шкіл, були продовжені в підручниках та посібниках для підготовки журналістів, фахівців з реклами та зв'язків з громадськістю, видавничої справи та редагування.

До аналізу увійшли наукові праці, що мали відчутний вплив на розвиток галузі – це як правило дисертації, що захищені в період кінця 90-х років ХХ – перших років ХХІ століття, базові підручники та начальні посібники.

У дисертації виділяється чотири групи наукових досліджень, які по-різному, але все ж виходили за межі філологічного підходу. До першої групи включено дослідження, які своїм об'єктом мали медіадіяльність і за формальними ознаками виходили за межі філологічного чи історичного підходу. До таких робіт віднесено праці З. В. Партики, Є. В. Ромата, Н. М. Сидоренко, М. С. Тимошика та інших дослідників, об'єктом вивчення яких були реклама, видавнича справа і редагування, історія становлення масовоінформаційних процесів, і де вихід за межі філологічного підходу зумовлювався об'єктом дослідження. Сюди ж варто віднести дослідження, що формально захищалися в межах спеціальності політична культура та ідеологія, але мали в основі своїй масовокомунікаційні об'єкти та використовували нефілологічний науковий інструментарій. Важливими тут вважаємо дисертації В. І. Набруска, Г. М. Сащук, підручник А. А. Чічановського та О. Г. Старіша «Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем».

Другу групу складають дослідження, де науковці пропонували нові теорії та контексти, які не вкладалися в межі стандартних журналістикознавчих досліджень: В. Д. Буряк, М. К. Василенко, В. М. Владимиров, О. Я. Гоян, В. Й. Здоровега, Г. П. Кривошея, В. В. Лизанчук, О. К. Мелещенко, А. З. Москаленко, О. Г. Мукомела, М. І. Скуленко, Ю. Е. Фінклер, Б. І. Черняков, В. І. Шкляр.

Третя група – це роботи, що присвячені методам дослідження, які формують виразну картину оцінки соціальних процесів. До цієї групи варто віднести праці В. Ф. Іванова, Н. В. Костенко, І. М. Лубковича, В. В. Різуна та Т. В. Скотникової, О. В. Чекмишева.

Четверта група представлена працями дослідників, які формували контекст нового розуміння соціальнокомунікаційних реалій. До цієї групи включаємо В. В. Різуна з його першим в Україні підручником «Теорія масової комунікації», що тривалий час був оприлюднений у вигляді лекцій, які надавалися у відкритому доступі через сайт Інституту журналістики; наукові роботи О. М. Холода, в тому числі підручник «Комунікаційні технології» та численну добірку колективних монографій, упорядником яких виступав вчений; дослідження природи і структури масової комунікації, здійснені О. Ф. Коновцем.

Чимало наукових праць чинних докторів наук із соціальних комунікацій опубліковані ще до появи Постанови Кабінету Міністрів про створення нової галузі наукового знання. За своїм підходом, ці дослідження як правило виходять за філологічну межу журналістикознавства, саме тому ці дослідження легко адаптувалися до вимог нової галузі знань. Детальніший аналіз цих робіт здійснено в наступних розділах дисертації.

У підрозділі 1.3. «Типологія об'єктів дослідження в соціальних комунікаціях» на матеріалі аналізу докторських дисертацій розглядаються об'єкти дослідження, які обрано для вирішення поставлених вченими наукових проблем.

Запропоновано класифікацію об'єктів, описано типові форми наукового інструментарію, який використовується для аналізу об'єктів певних типів. До класифікації включено такі групи об'єктів: історія журналістики та журналістикознавчих досліджень; загальні та галузеві теорії соціальних комунікацій чи їхні складники; складні соціальнокомунікаційні явища в структурі соціальних комунікацій (феномени); новітні явища комунікаційної дійсності; соціальна діяльність бібліотек та форми її організації в нових умовах, тенденції розвитку документознавства та архівознавства.

У дисертації наголошено на можливості вивчення соціальнокомунікаційного підходу з позиції різних класифікацій методології наукового пошуку, власне, методів, як окремих, так і поєднаних у дослідницькі технології та послідовні процедури. У підсумку ми виходимо на два розуміння соціальнокомунікаційного підходу: 1) як окремої методології метанаукового рівня, що включає методики, методи і моделі їх використання для типових об'єктів дослідження наукової галузі; 2) як практичну реалізацію підходу в окремому дослідженні – тактику реалізації дослідницьких процедур.

Другий (тактичний) рівень менш цікавий для дослідження передусім тому, що система не вибудовується із сукупності конкретних елементів, поєднуючись, вони набувають нових якостей, які й характеризують систему. Тому дослідження соціальнокомунікаційного підходу як конкретних дослідницьких тактик аналізу обраних об'єктів – малопродуктивне з позиції конструювання методології для нової галузі науки.

Стратегічне розуміння соціальнокомунікаційного підходу як принципової методології для аналізу типових об'єктів дослідження теж до певної міри обмежене – оскільки формування методичного каркасу дослідницької моделі формально звужує дослідницькі перспективи до контексту методологічного виміру, особливо з огляду на існування численних класифікацій. Іншими словами, формування певних жорстких категорій методологічної належності може мимовільно зробити дослідників, що використовують соціальнокомунікаційний підхід, апологетами, наприклад, структуралізму чи феноменології.

У дисертації доведено, що названі в докторських дослідженнях галузі 27.00.00 методи не піддаються однозначній формалізації, але для них властиві деякі параметри, що уможливають формування категорії системності в кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу. Ключовими параметрами кваліфікації соціальнокомунікаційного підходу визначено: 1) типологізований об'єкт, що у структурі має категорії інформаційного та соціального; 2) зумовлені цим об'єктом методики дослідження: формалізовані процедури пізнання об'єкта в контексті кваліфікації проявів інформаційного та соціального у взаємозалежності чи поза нею; 3) конкретні методи, детерміновані природою об'єкта та метою дослідження.

Покладена в основу дослідження об'єктність визначає, наприклад, текст (точніше – інформаційний компонент, означений або не означений емоційно) як продукт (результат застосування інформаційно-комунікаційної

технології) і засіб впливу (результат застосування соціальної технології). У дисертації доведено, що модель соціальнокомунікаційного підходу, при якій об'єкт виявляє інформаційні та соціальні характеристики – лежить в основі переважної більшості досліджень, а отже, може бути **категорією формалізації методології**.

Таке розуміння об'єктності як обов'язкового, визначального елемента соціальнокомунікаційного підходу дозволяє чітко класифікувати галузеві наукові підходи: відсутність соціального складника в об'єкті формалізує його в системі інформаційного підходу, відсутність інформаційного складника – дає підстави кваліфікувати дослідження в системі соціальних підходів та технологій. Натомість соціальнокомунікаційний підхід передбачає наукове осмислення інформаційно-комунікаційних категорій об'єкта (через виявлення внутрішньо властивих йому параметрів і комунікаційних потенціалів) та його соціальних вимірів саме як інформаційного об'єкта (вплив, значимість, здатність до породження нових контекстів). У праці наголошено, що ці виміри об'єкта соціальнокомунікаційного дослідження повинні бути конгруентними, інакше, варто говорити про методологічну упередженість будь-якого дослідника з точки зору науки про соціальні комунікації.

Типовим прикладом такої упередженості є формування методології, яка містить кількісний аналіз інформаційно-комунікаційного виміру об'єкта, а соціальна значимість формується шляхом суб'єктивізованого моделювання (такі схеми формування методології є «популярними» в історіографічних дослідженнях). Інший приклад: дослідник використовує феноменологічний підхід, формує межі об'єкта власною інтенціональністю (спрямованістю на предмет), лишаючи поза цими межами соціальні контексти, комунікаційні особливості, інформаційну природу тощо.

Підрозділ 1.4. «Специфіка інтеграції соціальнокомунікаційних досліджень у світовий та вітчизняний науковий дискурс» присвячений аналізу емпіричних даних докторських дисертацій. Тут зіставлено частотність посилення науковців на закордонних та українських вчених, зроблено висновки про форми розвитку наукових теорій та концепцій.

У дисертації встановлено, що найбільш популярними у докторських дисертаціях є закордонні теоретики масової комунікації, більшість досліджень яких описані в підручниках теорії масової комунікації (В. В. Різун) та в широкому монографічному дослідженні В. Ф. Іванова. Цей факт дає підстави для двох висновків: 1) базові системи підготовки фахівців для соціальнокомунікаційної діяльності вповні охоплюють сучасну зарубіжну наукову думку про соціальні (і масову) комунікації; 2) сучасний стан розвитку соціальних комунікацій не потребує вироблення нових теоретичних концепцій та нової ідеології розвитку соціальних комунікацій, інакше в роботах ми б бачили удосконалення зарубіжних (чи вітчизняних) наукових теорій, їх продовження, але такі випадки є поодинокими.

Встановлено, що серед вітчизняних дослідників досить часто глибоко аналізуються дослідження членів спеціалізованих рад, професорів та

докторів наук. Цей факт, з одного боку, може бути результатом кон'юнктурних процесів, з іншого ж – свідченням закритої наукової системи.

Свобода трактування методології соціальнокомунікаційного підходу на загал характерна для наукових напрямків та галузей, що проходять період становлення. Динаміка сукупності наукових методів у дослідженнях галузі передбачає виникнення з часом нової наукової проблеми: *обґрунтування доцільності використання нової методології наступними дослідниками*. Оскільки сьогодні тематичні обшири соціальнокомунікаційних досліджень на рівні об'єкта вже характеризуються значним охопленням дійсності, вченим, які прийдуть завтра, доведеться обґрунтувати відступ від методології, принаймні цих 48 дисертантів, чий об'єкти та методи описані в нашій дисертації, зрозуміло, якщо досліджуватимуться одні й ті ж або подібні об'єкти.

У дисертації доведено, що методи соціальнокомунікаційних досліджень, навіть у рамках одного підходу, можуть кардинально різнитися. При цьому характеристика досліджуваної сукупності методів не виходить за межі методологічної теорії: загальнонаукові, філософські методи поєднуються з методами метанауковими і до цього поєднання додаються специфічні методи, що розкривають можливості дослідження особливостей наукової галузі чи напрямку. Аналіз докторських дисертацій доводить відсутність чіткого набору обов'язкових специфічних методів. Традиційним і обов'язковим є поєднання методів дослідження комунікаційних, інформаційних параметрів об'єкта з методами кваліфікації соціальної значимості об'єкта.

Окремо у роботі наголошено на специфіці соціальних комунікацій, де актуалізовані процеси поширення та обміну інформаційних (знанневих) компонентів, а також інформаційно позиційованих оцінок, суджень, норм, прикладів, кодексів, девіацій тощо. У цьому ключі розуміння істинності чи правдивості, доречності або ж винятковості, моральності чи імперативності поширюваного контексту – чинник комунікаційних мотивацій: поширення інформаційно-емоційних комплексів як істини чи не-істини є настановою комуніканта. Водночас контент може змінювати аксіологію внаслідок зміни соціального контексту. Наприклад, якби дослідження культури медіаспоживання було повторене після початку російської агресії, – воно мало б відчутно інші результати, особливо в контекстах співвідношення консьюмеризму / просьюмеризму досліджуваної аудиторії.

У підсумку до розділу наголошено, що **використання окремих методів не може бути свідченням використання соціальнокомунікаційного підходу**. Цей підхід виявляється через **відображення інформаційно-комунікаційного та соціального контекстів досліджуваного об'єкта як конгруентних параметрів**. Констатовано, що використання методів, які не орієнтуються на відображення концептуальних характеристик взаємозв'язку інформаційно-комунікаційного та соціального, веде до реалізації інших підходів, що можуть використовуватися, але не виступають основними в науці про соціальні комунікації. Наголошено, що

використання таких методів повинно врівноважуватися адекватними методологічними корелятами, наприклад, використанням контент-аналізу без позиціонування соціальних контекстів часто призводить до абсолютизму у висновках і, як наслідок, до втрати актуальності наукових результатів зі зміною контексту. Або ж використання методу моделювання без кваліфікації соціально-культурних особливостей функціонування моделі веде до відображення ідеальної, штучної природи досліджуваного явища, як наслідок – низької наукової та практичної цінності результату.

У другому розділі **«Соціальнокомунікаційні характеристики досліджень наукової проблематики, зумовленої функціонуванням масово-комунікаційного середовища»** аналізуються дисертації, що охоплюють теорію та історію соціальних комунікацій, теорію та історію журналістики, теорію та історію видавничої справи і редагування, прикладні соціальнокомунікаційні технології. У дисертації типологізовано докторські дисертації із соціальних комунікацій відповідно до тематичних особливостей та об'єктів дослідження.

Підрозділ 2.1. «Соціальнокомунікаційні виміри історії становлення української журналістики» об'єднав роботи, присвячені історичній тематиці та проблематиці досліджень. Специфіка прояву соціальнокомунікаційного підходу тут виявлена на рівні соціального позиціонування авторами результатів досліджень, відображення особливостей соціальних реакцій і загалом реагування аудиторії на певний контент. Okремо варто відзначити принципи формування наукових проблем для історіографічних досліджень – як правило, вказується на відсутність знань про певні періоди розвитку системи медіа, однак, з огляду на обґрунтування значимості таких періодів для відтворення системної картини історичного розвитку ЗМІ, більшість авторів переконливо доводить «науковість» вирішених проблем. Підрозділ включає роботи, авторами яких є О. В. Богуславський, Ю. В. Колісник, С. І. Кравченко, І. З. Павлюк, Л. В. Сніцарчук.

У підрозділі 2.2. **«Теорії розвитку мас-медійного середовища»** розглядаються дослідження В. В. Березенко, М. В. Бутиріної, В. В. Гоян, Т. В. Кузнецової, Н. Б. Мантуло, І. Л. Пенчук, Л. Г. Пономаренко, О. В. Тріщук, І. А. Хоменка, О. В. Чекмишева, В. Е. Шевченко. Ці дослідження цікаві розробкою нових теоретичних основ для соціальнокомунікаційної науки. Кожна праця представляє окремий напрямок чи вузькоспеціалізований сегмент розвитку науки про соціальні комунікації. За підсумками аналізу цих досліджень можемо констатувати, що частина з представлених досліджень лише відкриває перспективи подальшого наукового осмислення обраного об'єкта, інша частина праць є підсумковим, повним і системним науковим поглядом на явище, зрозуміло, в межах обраного автором періоду. Такими вичерпними працями, наприклад, є дисертація Віти Березенко, Іллі Хоменка, Олександра Чекмишева. Врахування потенціалу перспектив наукових тем – важливий чинник розвитку молодшої наукової галузі.

У підрозділі 2.3. «Феноменологічні дослідження системних явищ мас-медійної, інформаційної та культурно-мистецької діяльності» розглядається найбільша кількісно група досліджень. Увага до феноменології – закономірне явище в умовах становлення нового наукового підходу, методології, тематичних обрисів галузі знань. У підрозділ включено дисертації таких авторів: О. Л. Біличенко, Л. Є. Василик, Н. М. Грищоти, С. В. Демченка, Т. А. Дзюби, М. Г. Житарюка, Н. І. Зражевської, О. А. Іванової, О. А. Мітчук, І. С. Паримського, Л. В. Супрун, Л. М. Хавкіної. У дисертації наголошено, що в межах групи феноменологічних досліджень варто виділити вузчі підгрупи, зокрема дослідження, орієнтовані на соціальну комунікацію і процеси демократизації суспільства, підвищення ролі національного, патріотичного складника в тематичних контекстах фахової медійної діяльності; роботи, об'єктом дослідження в яких стали культурно-мистецькі явища, тут, як правило, часто використовуються підходи суміжних наукових дисциплін, особливо, коли об'єктом стають мистецькі твори в системі соціальної комунікації; в таких дослідженнях важливим аспектом є розкриття умов масивізації естетичного потенціалу образу, коли автори використовують елементи лінгвістичного аналізу в різних його проявах.

Підрозділ 2.4. «Специфічні типи соціальної комунікації та нові соціально-комунікаційні стратегії» відкриває особливості досліджень, які торкаються нових комунікаційних явищ, технологій та стратегій. Закономірно в цей розділ потрапили дослідження тих сегментів медіаринку, які мають нетривалу історію в Україні – це дослідження інтернет-комунікації в роботах І. М. Артамонової та Л. М. Городенко, наукові студії протестантської періодики (М. А. Балаклицький), корпоративних медіа (Д. О. Олтаржевський).

Окремо до цього розділу включено дослідження Тетяни Крайнікової, в якому культура медіаспоживання постає як нове явище в структурі соціального середовища, особливо з огляду на процеси медіаосвіти, які активізувалися останнім часом. Інші два дослідження – Е. І. Огар, В. І. Теремка – позиціюють у нових соціальних умовах видавничу діяльність та її результати, і якщо Емілія Огар концептуалізує сучасну книгу як соціальнокомунікаційний феномен, то Василь Теремко розробив і впровадив моделі переосмислення видавничих стратегій в умовах динаміки соціальнокомунікаційного простору, в якому функціонують і читач, і видавець, і автор.

Кожне з названих досліджень на час свого оприлюднення мало значний інноваційний потенціал, вирішувало значні теоретичні проблеми та демонструвало використання і традиційної, і нової методології для аналізу досліджуваних об'єктів.

Третій розділ дисертації «Соціальнокомунікаційний підхід в дослідженнях проблематики, зумовленої функціонуванням інституцій збереження, накопичення та поширення інформації» присвячено дослідженням функціонування бібліотек, архівів, вивченню сучасного стану

інституціоналізації сегменту накопичення та поширення знань у соціальній комунікації. Історично так склалося, що наукові спеціальності 27.00.02 та 27.00.03 розвивалися з історичних та педагогічних наук, це наклало особливості на формування інструментарію досліджень, форми презентації результатів та, загалом, тяжіння до історичних підходів в аналізові емпіричного матеріалу. Водночас використання сучасних технологій насамперед бібліотечної діяльності, функціонування баз даних та специфічного електронного інструментарію доступу до інформації все більшою мірою актуалізують соціальнокомунікаційні особливості функціонування систем накопичення, обробки та зберігання даних, якими виступають бібліотеки та архіви. Ці чинники зумовлюють необхідність нового наукового осмислення інформаційних процесів, нового – передусім у методологічному вимірі, оскільки чинна канва філологічного, історичного, педагогічного підходів не передбачає можливості системного вивчення нових соціальних параметрів функціонування інформаційних систем та інститутів.

У підрозділі 3.1 «Наукове бачення розвитку соціальних функцій бібліотек» проаналізовано дисертації Валентини Пашкової та Надії Стрішенець. Встановлено особливості відображення соціальних функцій бібліотек, зокрема уваги до технологій інтерактивної комунікації, зростання рівня оперативності в наданні інформації та забезпечення соціального відгуку на діяльність бібліотек. В дисертації доведено, що з джерела інформації і середовища, в якому така інформація зберігалася, бібліотеки стають повноцінним соціальним інститутом, діяльність якого спрямована на соціальні потреби.

Ці процеси впливають на формування соціальнокомунікаційних стратегій в діяльності бібліотек, призводять до створення спеціальних дослідницьких програм та заходів, розробка яких передбачає врахування тенденцій перебігу соціальних процесів та, як наслідок, – потребує нової соціальнокомунікаційної методології.

Підрозділ 3.2. «Історія документознавства та архівознавства з позиції соціальних комунікацій» представлений також двома роботами – Валентини Бездрабко та Лариси Левченко. Перше дослідження стосується розвитку документознавства в Україні, друга дисертація – досліджує історію архівознавства в Сполучених Штатах Америки. Виявлені закономірності розвитку спеціальності показують назагал прозору методологію історичних досліджень, послідовність та діахронічну чіткість авторів. Формування наукових проблем у дослідженнях лежить у сфері актуальності досліджень, наукового осмислення заявленої тематики, сфера впровадження результатів – наукове середовище та навчальний процес.

У дисертації доведено, що в наукових працях спеціальності 27.00.02 – документознавство, архівознавство виразно простежуються історіографічні підходи, що є закономірним наслідком розвитку спеціальності з історичного підходу.

У підрозділі 3.3. «Бібліотечна діяльність як соціальнокомунікаційний феномен» аналізувалися роботи Олексія Кобелева,

Вікторії Маркової, Сергія Міщука, Володимира Попика, Ганни Шемаєвої. Роботи трактують бібліотечну діяльність у феноменологічному контексті: від феноменології наукової комунікації у дослідженні Г. В. Шемаєвої до виявлення специфіки книжкової комунікації у науковій праці В. А. Маркової. Об'єктом досліджень у роботах цього підрозділу постають або ж виробничі процеси та соціальні функції бібліотеки як суб'єкта соціальнокомунікаційної діяльності (О. М. Кобелєв), або ж певний соціально значимий результат тривалої діяльності бібліотеки, наприклад, досліджені В. І. Попиком ресурси біографічної та бібліографічної інформації.

Дослідження Сергія Міщука відображає систему внутрішньої організації діяльності та передбачає формування класифікаційних підходів до забезпечення ефективних моделей представлення знань в процесі кодифікації даних. Об'єктом дослідження стали процеси становлення і розвитку кодикографії і археографії, бібліографії стародруків. Ці процеси характеризують внутрішню структуру діяльності бібліотеки, виявляють стандартизованість такого виду діяльності, тим самим акцентуючи на принципах організації виробничої діяльності.

У дисертації підтверджено характерну для феноменологічних досліджень увагу до історії виникнення і формування феномену, його внутрішньої структури та особливостей побутування у соціальному середовищі, перспектив розвитку досліджуваного явища.

Підрозділ 3.4. «Соціальні контексти інформаційної діяльності бібліотек» охоплює дослідження О. В. Воскобойнікової-Гузевої, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидової, Т. В. Добко.

У підрозділі аналізуються соціальнокомунікаційні контексти, що проявляються в стратегічній діяльності бібліотек як соціального інституту, орієнтованого в тому числі й на процеси соціалізації. З позиції соціальних комунікацій, для нас важливо відзначити шлях та форми оптимізації комунікації в структурі взаємин – бібліотека читач та бібліотека – інші соціальні інститути як стратегічного вирішення питання розвитку бібліотек. В цьому ключі відзначимо окремо дослідження Т. Ю. Гранчак про діяльність бібліотек в системі політичної комунікації.

У дисертації доведено, що в нових умовах активізації соціальнокомунікаційних процесів діяльність бібліотек орієнтується на підвищення ефективності комунікаційних стратегій з типовими комунікатами – споживачами бібліотечних продуктів та державою (через соціальні інститути держави) як регулятором виробничого процесу.

Інноваційність, розвиток комунікаційних програм і сервісів, навіть переосмислення політики внутрішньої реорганізації діяльності, – все це свідчить про формування виразних суб'єктних рис бібліотеки як дієвого актора соціальнокомунікаційних процесів. Наукова парадигма досліджень, що визначають ці особливості в діяльності бібліотек, демонструє широкі напрямки подальшого розвитку комунікаційних стратегій та залучення все більш ефективних технологій у діяльність бібліотеки як соціального інституту.

У висновках до розділу узагальнено особливості використання соціальнокомунікаційного підходу в дослідженнях діяльності бібліотек, архівів та сфери документознавства. Наголошено на особливостях об'єктної сфери досліджень, домінуванні методів історичного спрямування, потребі розширення методології у бік виявлення форматів соціальної взаємодії, вивчення комунікаційних характеристик та потенціалів досліджуваних явищ.

У **четвертому розділі** дисертації **«Перспективність соціальнокомунікаційного підходу в дослідженнях природи і характеру соціальнокомунікаційних явищ»** характеризуються потенційні можливості використання соціальнокомунікаційного підходу для дослідження особливостей комунікаційної діяльності. Проведене нами спостереження підтвердило гіпотезу про те, що більшість наукових розвідок, включених до джерельної бази дисертації, містять соціально значимі знаннєві комплекси, які можуть бути використані для аналізу соціальних комунікацій в різних площинах. Окремо відзначимо, що в цьому розділі для аналізу залучалися не тільки докторські, але й кандидатські дисертації, які обиралися за принципом тематичної відповідності описуваним явищам. Дані кандидатських дисертацій є ілюстративними та більшою мірою орієнтованими на демонстрацію перспективності використання соціальнокомунікаційного підходу в науці.

Підрозділ 4.1. «Проектування комунікаційних середовищ як сфера відображення політико-правових реалій соціальних комунікацій» присвячено важливому прикладному напрямку досліджень – проектуванню комунікаційних середовищ. Тут соціальнокомунікаційний підхід реалізується в контексті стратегій соціального інжинірингу. Проведене нами дослідження показало, що тематика політико-правових контекстів функціонування соціальних комунікацій користується чималим інтересом дослідників. Цей факт є ще одним підтвердженням унікальності соціальнокомунікаційного підходу в дослідженнях інформаційних процесів та явищ, що в основі мають соціальну природу.

У роботі вказано, що політико-правові умови функціонування соціуму, розвиток демократичного суспільства, оновлення законодавства в системі відповідності правовим стандартам Європейського союзу приводять до активної динаміки розвитку комунікаційних середовищ. Наукові дослідження соціальних комунікацій на сьогодні не вповні відображають ці процеси. Інформаційна індустрія потребує прикладних чи фундаментальних досліджень, що були б орієнтовані на відображення технологій проектування інформаційної діяльності в новій комунікаційній реальності з урахуванням тенденцій технічного розвитку сфери інформування та врахування соціальних трендів інформаційної культури.

У **підрозділі 4.2. «Прикладні аспекти соціально-комунікаційних досліджень»** окреслено перспективи розвитку наукової спеціальності «прикладні соціальнокомунікаційні технології». За час проведення аналізу (2008-2015 рр.) в спеціальності захищено 37 кандидатських та 2 докторських дисертації. Ця спеціальність обрана для аналізу з огляду на кілька чинників:

висока досліджуваність (через не надто значний об'єм робіт), апріорне дистанціювання від філологічного підходу, характерного для журналістикознавства, апріорно нова тематика та проблематика наукових студій – з огляду на паспорт наукової спеціальності.

У дисертації виділено 5 груп наукових праць, відповідно до їх проблемно-тематичних особливостей. До першої, найбільшої групи віднесено роботи, об'єктом яких є зв'язки з громадськістю, зокрема, окремі технології формування іміджу, його позиціонування та розвиток. Ця група включає праці 12 авторів (тут і далі подаємо перелік за часом захисту дисертацій від 2008 року): Олена Садовник, Алла Бахметьєва, Катерина Кириченко, Олександр Курбан, Анастасія Павленко, Світлана Кулик, Вікторія Долюк, Марія Зубарева, Ольга Гусак, Ольга Володченко, Юлія Шафаренко, Маргарита Нетреба.

До другої групи віднесено дослідження, об'єктом яких є реклама, насамперед феноменологічні дослідження реклами та її окремі функції, а також значимі стратегії. Це роботи 10 авторів, в тому числі й одна докторська дисертація – Любові Хавкіної, та 9 кандидатських дисертацій, авторами яких є: Сергій Соловйов, Наталія Фурманкевич, Анжела Лященко, Наталія Ковтун, Ольга Пожпружнікова, Айше Платонова, Ірина Мудра, Мар'яна Кіца, Олександра Андрєєва.

Третя, не надто численна група – 5 праць, об'єднує дослідження, автори яких за об'єкт обрали технології та інструменти соціальної комунікації. До цієї групи включено таких авторів: Дмитра Олтаржевського (докторська дисертація), Вікторію Бабенко (перша захищена дисертація зі спеціальності 27.00.06), Анну Шевченко, Наталію Островську та Анну Баранецьку. Четверта група кількісно найменша і містить всього три дослідження. Підставою для виділення цієї групи є об'єкт вивчення, а саме: вплив як категорія комунікаційної діяльності, автори: Тетяна Пшенична, Ганна Цуканова, Яна Гаврилова. Остання, п'ята група названа досить умовно групою інновацій, вона містить 9 досліджень, які не можна вкласти в межі попередніх категорій і які хоч і відповідають паспорту спеціальності, все ж складно об'єднати в інші групи, більш значимі категоріально. Це роботи: Вікторії Золяк, Ігоря Балинського, Ольги Микитів, Юлії Паливоди, Олександри Чувакової, Світлани Кость, Ігоря Парфенюка, Олексія Сищука, Ольги Дженжебір.

У підрозділі наголошено, що накреслена палітра соціальнокомунікаційних досліджень у межах спеціальності «прикладні соціальнокомунікаційні технології» розкриває і потенціал спеціальності, і проблеми її розвитку.

У підрозділі 4.3. «Фундаментальні та прикладні соціальнокомунікаційні дослідження: специфіка впровадження наукових результатів» аналізуються дві моделі впровадження результатів, формуються закономірності підвищення ефективності впливу результатів наукових досліджень на соціальні процеси та діяльність суб'єктів медіаринку. Проведене нами дослідження дає підстави стверджувати, що перспективи

розвитку нової наукової галузі виразно виявляються у тих роботах, які орієнтовані на дослідження *технологій, стратегій, моделювання медіасередовища чи аудиту* його розвитку. Такий висновок нами сформований на основі викладеного вище розуміння проблеми взаємин наукового і фахового середовищ, відгуків на захищені дисертаційні роботи, що подавалися до спеціалізованих вчених рад та кваліфікацію авторами цих робіт перспектив подальшого розвитку теми та «популярність» такої тематики в середовищі медіаекспертів.

У підрозділі окремо підкреслено, що ефективність наукових досліджень напряду залежить від здатності дослідника правильно використовувати методичний інструментарій, застережено від обрання молодими вченими наукових тем та окремих дослідницьких завдань, які не можуть виконуватися одноосібно, а потребують колективних, часто технічно складних і фінансово ємних досліджень. Окремо наголошено у підрозділі на необхідності збільшення кількості досліджень, спрямованих на кваліфікацію технологій, стратегій, вивчення моделей та аудит новітніх тенденцій інформаційного ринку, іншими словами, забезпечення виразних прикладних наукових результатів.

За підсумками четвертого підрозділу, у дисертації наголошено на широкому спектрі можливостей соціальнокомунікаційного підходу в дослідженнях комунікаційних потенціалів різнопланових об'єктів комунікаційної сфери, соціальної значимості та функціональності інформаційних процесів і явищ, які в своїй основі мають соціальну природу.

ВИСНОВКИ

Дослідження соціальнокомунікаційного підходу – передовсім орієнтоване на вивчення тематичних особливостей становлення нової наукової галузі та формування висновків про особливості методології, що властива дослідженням соціальних комунікацій. На підставі послідовного аналізу генеральної сукупності обраного об'єкта, нами виявлено закономірності та тенденції, що дозволяють кваліфікувати соціальнокомунікаційний підхід. В основу кваліфікації покладено розуміння особливості об'єктної сфери досліджень в межах галузі, яка виявляється у конгруентному співвідношенні інформаційно-комунікаційного та соціального контекстів досліджуваних вченими об'єктів. Соціальнокомунікаційний підхід не передбачає жорсткого переліку валідних методів, актуальний стан досліджень свідчить про існування сукупності методів замість системи методологічного підходу. Однак важлива закономірність і критерій соціальнокомунікаційного підходу – відображення у методології кореляції, взаємозв'язку методів у конкордантному вимірі двох складових частин об'єкта. Причому пізнаваність інформаційно-комунікаційного та соціального контекстів може і має бути предметом окремих дослідницьких процедур, що встановлюють важливість для вирішення проблеми дослідження проблемно-тематичних вимірів об'єкта у проекції на соціальний час або ж у проекції на соціальний статус – варіантів може бути чимало, – методично виправданим

для соціальнокомунікаційного підходу постає конгруентне поєднання методів для дослідження різних, але взаємозалежних сторін об'єкта.

1. Чимала частка авторів журналістикознавчих досліджень виходили за межі суто філологічного підходу. Основними проявами такого виходу є: кваліфікація комунікаційних стратегій на соціальному рівні, встановлення соціальних функцій, соціальної значимості текстів як основне завдання дослідження; вироблення теоретичних підходів до функціонування комунікаційних систем поза межами філологічного підходу; не текстологічні дослідження реклами та інших прикладних комунікаційних технологій; домінування соціологічних методів дослідження та їх якісна оцінка в роботі.

Відзначимо, проаналізований дискурс основних наукових праць кінця ХХ початку ХХІ століття дає підстави для висновку, що філологічний підхід часто виступав формальним ідентифікатором наукової галузі. Практично всі основні дослідження у журналістикознавстві орієнтувалися на соціальні теорії та соціальну функцію журналістики. І хоча більшість дослідників віддавали належне і текстології, і жанрології, – визначати такі дослідження варто саме в площині розширення філологічного підходу різними соціальнокомунікаційними параметрами.

2. Аналіз наукових робіт показує, що використання зарубіжного досвіду та його осмислення в сучасних дослідженнях соціальних комунікацій не є конструктивним у переважній більшості досліджених робіт. Автори ставлять за мету (і реалізують її) в основному, щоб позиціонувати власні концепції в площині наукових підходів, прийнятих за кордоном. Тільки деякі автори мають за мету удосконалити чи продовжити розвиток теорій комунікації. Загалом, така ситуація зумовлена кількома чинниками, по-перше, існують дослідження, які за об'єкт мають емпірику національного рівня, і тому викладена вище модель є властивою і об'єктивною для вивчення таких тем. По-друге, системологічні дослідження в українській науці часто – сфера відповідальності одного науковця, дуже рідко його підтримують аспіранти чи інші вчені, тому й системність отриманого результату звужується. По-третє, фінансування закордонних презентацій наукових здобутків українських вчених – справа самих українських вчених, що часто визначає поміркованість оцінок і суджень.

Важливою причиною розвитку саме такого сценарію популяризації наукових результатів є механізми впровадження цих результатів. Для соціальнокомунікаційних досліджень середовищем впровадження є, як правило, навчальний процес, а вже в другу чергу – сфера прикладного інформаційного виробництва. З іншого боку, впровадження у прикладну сферу теж не завжди веде до формування суто виробничих результатів: дуже часто науковці стають розробниками технологій підготовки бізнес-фахівців або ж підвищення їх кваліфікації, впроваджуючи різні форми тренінгів та стажувань, у тому числі й за рахунок отриманих грантів. Освітнє середовище впровадження наукових результатів зі свого боку накладає вимоги певної консервативності та відповідності визнаним у світі науковим конструктам, які пройшли більшою чи меншою мірою серйозну апробацію часом і практикою.

3. Методологія наукового дослідження в межах соціальнокомунікаційного підходу повинна складатися з таких компонентів: методи дослідження самого явища, його природи, особливостей функціонування наслідків тощо; методи вивчення соціальних реакцій на явище, особливості його функціонування та розвитку; методи прогнозування, проектування, які передбачають формування футуристичних проєкцій розвитку явищ в умовах, що задаються розвитком соціуму як структури соціальної та як структури продуктивної у сенсі матеріального прогресу.

Вказаний перелік не є вичерпним і обов'язковим, адже соціально значимі аспекти можуть розкриватися в кожній з названих частин методологічної моделі, однак запропонована послідовність передбачатиме повноту реалізації підходу.

Щодо використання методів вивчення реакції аудиторії, проведений аналіз показує необхідність використання професійних соціологічних досліджень, адже самостійно проведені науковцем спостереження чи опитування носять демонстративний характер і більшою мірою є даниною науковій моді, ніж свідченням валідності отриманих результатів. Проте навіть у такий спосіб виявлені тенденції становлять наукову цінність.

Відзначимо перспективу використання нелінійних методологічних схем, коли автор використовує попередні дослідження, на основі них будує свої гіпотези, які перевіряє, виходячи з попередньо проведених досліджень чи на основі використання математично обґрунтованих моделей соціологічного підходу. Таким чином, лінія *гіпотеза – спостереження – висновок* ускладнюється, але тим самим набуває більшої точності.

Окремо варто сказати про методи прогнозування та моделювання. Проведений аналіз наукових досліджень показав їхню переважно ретроспективну природу, таким чином, впровадження результатів у навчальний процес ще більш віддаляє наукові результати від актуальної медіадіяльності. Ми поки не отримали жодної рекомендації щодо перспектив розвитку інформаційного сектору економіки чи бізнесу в цілому. І хоча роботи містять обов'язкові компоненти перспектив подальших досліджень розкритої автором тематики, такі перспективи не мають під собою ніякого фактологічного обґрунтування.

4. Наукова проблематика фундаментальних соціальнокомунікаційних досліджень реалізується за трьома ключовими напрямками: історичні дослідження соціальних комунікацій, феноменологічне осмислення окремих аспектів, форм, способів та результатів медіадіяльності (комплексна теоретико-методологічна розробка процесів і явищ), прикладні аспекти комунікаційної діяльності. Ці три напрямки представлені в науковому дискурсі досить неоднозначно і нерівномірно, та й поділ на такі типи робіт є досить умовним. Особливо з огляду на те, що феноменологічні дослідження можуть мати і фундаментальний, і прикладний характер. На нашу думку, це пов'язано з тим, що процес становлення нової наукової галузі поки не завершився і феноменологічні дослідження (наприклад, зв'язків з громадськістю чи рекламної етики) не минають історичних аспектів

становлення цих галузей діяльності, а вивчення історії журналістики певного періоду вже на рівні обґрунтування періоду дослідження та й часто у висновкових частинах – не позбавлене ознак феноменологічних студій.

Важливим результатом проведеного дослідження став висновок про необхідність дослідження прикладних аспектів комунікаційної діяльності, що, поряд із навчальним процесом, мали б середовищем впровадження виробничу діяльність. Розуміючи всю складність такого підходу, вчені не дуже охоче беруться за вирішення цих наукових проблем, однак саме цього вимагає стрімкий розвиток комунікаційних систем. Зокрема, сьогодні рано говорити про те, що в Україні реалізована теоретична база для підготовки фахівців крос-медійної журналістики, особливо, якщо враховувати практику підготовки таких фахівців, моделювання фахового діалогу у середовищі медіавиробників, створення бази стандартів діяльності тощо.

5. Основні результати наукових досліджень за період 2008-2015 років можемо узагальнити за такими критеріями: осмислення історичних періодів розвитку науки про соціальні комунікації (при цьому досить часто соціальнокомунікаційний підхід використовується непослідовно), формування нової теорії та методології (відзначимо, що відправною точкою для формування гіпотез та їх доведення тут служать не поява нової галузі й нового підходу, а розвиток практики комунікаційної діяльності, що цілком логічно), кваліфікація нових комунікаційних явищ у науковій парадигмі соціальних комунікацій (за часів існування філологічного підходу в журналістикознавстві багато аспектів комунікаційної діяльності могли вивчатися лише на рівні тексту, з появою нової галузі знань ситуація докорінно змінилася), дослідження комунікаційних аспектів реалізації соціальної ролі різними суспільними інститутами (з оновленням комунікаційних можливостей така роль зростає, відтак потребує теоретичної оцінки закономірностей та створення практичних рекомендацій, часто технологічного характеру).

6. Системологічна модель розвитку досліджуваного нами підходу сформована на основі виявлених напрямків розвитку, сфер впровадження результатів, тенденцій розвитку соціуму та соціальнокомунікаційних технологій, які реалізують сучасні можливості формування комунікаційних середовищ. Відзначимо, що перспективними напрямками подальших досліджень в межах соціальнокомунікаційного підходу є:

1. Вивчення історичних особливостей комунікаційних середовищ з позиції соціальної значимості таких особливостей, що може виявлятися у зафіксованих джерелах чи архівах.

2. Дослідження феноменів інформаційної діяльності та технологій проектування нових інформаційних мереж, систем, продуктів, технологій.

3. Дослідження впливу динамічного потенціалу інформаційного простору на розвиток соціуму з позиції формування стратегічного потенціалу розвитку суспільства.

4. Виявлення визначальних характеристик прикладного характеру, що описують стратегічні напрямки розвитку комунікаційного середовища.

5. Розробка нових комунікаційних стратегій, заснованих на трендах соціального розвитку та тенденціях розвитку матеріальної інфраструктури соціальних комунікацій.

6. Формування нових методик підготовки фахівців медіадіяльності універсального типу та вузькоспеціалізованих експертів, реалізація цих методик в системі вищої освіти, розробка соціально адаптованих стратегій популяризації медіаграмотності.

Крім перспектив дослідження соціальних комунікацій за допомогою соціальнокомунікаційного підходу, відзначимо необхідність подальшого дослідження і самого підходу як методичної системи, зокрема, актуальним вбачаємо вивчення проблем реалізації підходу в дослідженнях, що вирішують часткові наукові завдання. Не менш важливим є вивчення механізмів адаптації різних методів в структурі нової соціальнокомунікаційної методології, застосування соціальнокомунікаційного підходу в тих середовищах, де комунікація розглядається виключно з точки зору математичних моделей, насамперед це стосується соціальної інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій (в розумінні кібернетики), а також більш вузьких тем, як-от математичне моделювання ефективності реклами чи маркетингові підходи до її створення та використання. Вважаємо, що контекст соціальної значимості, покладений в основу дослідження названих сегментів людської діяльності, зробить результати більш близькими до соціальної дійсності, а отже, – й більш соціально затребуваними.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

Корнєєв В. М. Актуальний стан і перспективи розвитку наукових досліджень соціальних комунікацій в Україні: Монографія / В.М. Корнєєв. – К. : СПД Паливода, 2016. . – 342 с.

Статті у наукових фахових виданнях України: (які входять до переліку ВАК/МОН України)

1. Корнєєв В.М. Роль маркованої лексики у створенні емоціогенної структури тексту / В.М. Корнєєв // Наукові записки Інституту журналістики. – К., 2002. – Т. 7. – С. 34-36.

2. Корнєєв В.М. Формування додаткового смислу за допомогою актуалізації семантики (на матеріалі публіцистичних текстів) / В.М. Корнєєв // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2003. – Випуск 48. – С. 90–98.

3. Корнєєв В.М. Текстова локалізація прихованого впливу у літературі й публіцистиці / В.М. Корнєєв // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград, 2003. – Випуск 50. – С. 143–149.

4. Корнєєв В.М. Методика смислово-експресивного картування в роботі редактора / В.М. Корнєєв // Стиль і текст. – К.: Інститут журналістики, 2003. – № 4. – С. 90 – 106.

5. Корнєєв В.М. До проблеми жанрового визначення у процесі редагування публіцистичного твору / *В.М. Корнєєв* // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград, 2006. – Випуск 64. – Частина В. – С. 23- 29.
6. Корнєєв В.М. Інформаційний комплекс твору / *В.М. Корнєєв* // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград, 2006. – Випуск 64. – С. 120 - 126.
7. Корнєєв В.М. Функціональний аналіз публіцистичного твору / *В.М. Корнєєв* // Вісник Дніпропетровського університету. – Дніпропетровськ, 2006. – №1. – С. 125-128.
8. Корнєєв В.М. Оптимізація структурної організації твору в масовій комунікації як наукова проблема / *В.М. Корнєєв* // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серія: Филология. – Т. 19 (58). - № 5. Симферополь, 2006. – С. 131 – 134.
9. Корнєєв В.М. Проблема формування інформаційного комфорту сприймача в структурній побудові твору / *В.М. Корнєєв* // Стиль і текст. – К.: Інститут журналістики, 2006. – № 7. – С. 62-68.
10. Корнєєв В.М. Перспективи дослідження медіаформату / *В.М. Корнєєв* // Актуальні питання масової комунікації. – 2008. – Вип. 9. – С. 21-25.
11. Корнєєв В.М. Скотникова Т.В. Євроінтеграція очима студентів Інституту журналістики / *В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова* // Актуальні питання масової комунікації. – 2008. – Вип. 9. – С. 51-55. (Внесок дисертанта – 50%: формування гіпотез, організація і проведення емпіричних досліджень, розробка пакету звітних документів, як апробація дослідження, участь у написанні тексту статті).
12. Корнєєв В.М. Кваліфікація соціальнокомунікаційного підходу в науці про соціальні комунікації / *В.М. Корнєєв* // Актуальні питання масової комунікації. – 2013. – Вип. 14. – С. 135-140.
13. Корнєєв В.М. Хилько М.М. Вплив контенту засобів масової комунікації на український соціум / *В.М. Корнєєв, М.М. Хилько* // Актуальні питання масової комунікації. – 2014. – Вип. 16. – С. 57-68. (Внесок дисертанта – 50%: участь у розробці теоретичної основи дослідження, планування та проведення експерименту, проведення якісного аналізу емпіричних даних, участь у написанні тексту статті).
14. Корнєєв В.М. Комунікаційні технології як засоби проектування соціальної дійсності / *В.М. Корнєєв* // Наукові записки інституту журналістики. – 2014. – Т. 56. – С. 182-189.
15. Корнєєв В.М. Дослідження комунікаційного простору в науці про соціальні комунікації / *В.М. Корнєєв* // Наукові записки інституту журналістики. – 2015. – Т. 59. – С. 134-142.
16. Корнєєв В.М. Перспективні напрями наукового розвитку галузі «Соціальні комунікації» / *В.М. Корнєєв* // Освіта регіону – 2015. – №3-4. – С. 61-69.

17. Корнєєв В.М. Соціально-політична проблематика соціальнокомунікаційних досліджень / В.М. Корнєєв // Наукові записки інституту журналістики. – 2015. – Т. 61. – С. 97-103.

18. Корнєєв В.М., Скотникова Т.В. Моделювання як технологія сучасного наукового пошуку / В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова // Діалог: медіа студії. – 2015. – Вип. 20. – С. 275-297. (Внесок дисертанта – 50%: створення алгоритму дослідження, теоретичного підґрунтя мета моделі як технологічного складника наукових підходів до аналізу дійсності, участь у написанні тексту статті).

19. Корнєєв В.М. Про перспективні напрямки досліджень у галузі «Соціальні комунікації» / В.М. Корнєєв // Освіта регіону – 2016. – №1. – С. 63-70.

Статті в іноземних виданнях:

20. Корнєєв В.М. Актуальні напрямки досліджень медіадіяльності в українській науці про соціальні комунікації / В.М. Корнєєв // Science and Education a NewDimension. Philology: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe. — Budapest, 2016, Issue 76. — P. 54–58

21. Корнєєв В.М. Наукове осмислення реклами в соціальнокомунікаційних дослідженнях / В.М. Корнєєв // Science and Education a NewDimension. Philology: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe. — Budapest, 2016, Issue 82. — P. 54–58

22. Kornieiev Vitalii Designing Of Communication Media As Political And Legal / Vitalii Kornieiev // Evropsky politicky a pravni diskurz. — Praha, 2016, Issue 1, Volume 3. — P. 148-153.

23. Kornieiev Vitalii Features of presentation of political and legal reality in social communicational scientific discourse / Vitalii Kornieiev // Evropsky politicky a pravni diskurz. — Praha, 2016, Issue 6, Volume 2. — P. 131-137.

Публікації в інших виданнях України

24. Корнєєв В.М. Медіаформат як об'єкт дослідження / В.М. Корнєєв // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. – Луцьк, 2008. – № 2. – С. 309 – 312.

25. Корнєєв В.М. Медіа формат: термінологічний аспект вивчення / В.М. Корнєєв / Комунікативно-мовні процеси в сучасному медіа просторі. – К. – 2008. С. 48-54.

26. Корнєєв В.М., Скотникова Т.В. Стандартизація наукової роботи у ВНЗ Українське журналістикознавство: термінологія, методологія і стандарти : збірник наукових праць. / В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – С. 23-47. (Внесок дисертанта – 50%: розробка стандартів, аудит впровадження стандартів, підготовка текстової частини статті).

27. Корнєєв В.М. Скотникова Т.В. Уніфікація процедур та оцінювання наукової роботи студентів і аспірантів Інституту журналістики / В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова // Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка : Серія : Журналістика – 2013. – Вип. 19. – С. 19-28. (Внесок дисертанта – 50%: формування гіпотез, організація і проведення заходів з оцінювання наукової роботи відповідно до виробленої стратегії, участь у написанні тексту статті).

28. Корнєєв В.М., Скотникова Т.В. Організація наукових конференцій в Інституті журналістики / В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : Серія : Журналістика – 2013. – Вип. 19. – С. 28-32. (Внесок дисертанта – 50%: організація і проведення конференцій, якісний та кількісний аналіз маркерів ефективності стратегій презентації наукових знань, підготовка частини тексту статті).

29. Корнєєв В.М. До проблеми нелінійного усвідомлення соціальних комунікацій / В.М. Корнєєв // Масова комунікація : історія, сьогодення, перспективи : матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців. – Луцьк, 2013. – С. 19-22.

30. Корнєєв В.М., Скотникова Т.В. Інформація про роботу всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій» (11 квітня 2013 р., м. Київ) / В.М. Корнєєв, Т.В. Скотникова // Наукові записки інституту журналістики. – 2014. – Т. 53. – С. 3. (Внесок дисертанта – 50%: формування звітних матеріалів за підсумками конференції, оприлюднення їх частини у вигляді доповіді та тексту повідомлення).

АНОТАЦІЯ

Корнєєв В.М. Соціальнокомунікаційний підхід в українській науці.
– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій. – Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.

Роботу присвячено системному й комплексному вивченню соціальнокомунікаційного підходу як основної методології дослідження соціальних процесів та явищ в межах нової наукової галузі 27.00.00 – «Соціальні комунікації».

У дисертації, на основі аналізу наукових праць, в яких вирішуються важливі проблеми соціальнокомунікаційної науки за період 2008 – 2015 рр., визначено сутність та специфіку соціальнокомунікаційного підходу, обґрунтовано методологію та з'ясовано доречність і ефективність використання окремих методів наукового пізнання у межах визначеного підходу. У дослідженні проаналізовано тематичні та змістові особливості дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, встановлено особливості використання соціальнокомунікаційної методології в різних наукових спеціальностях та тематичних групах наукових праць. Основним результатом роботи є кваліфікація соціальнокомунікаційного підходу як

спеціальної методології наукового пошуку в науці про соціальні комунікації, обґрунтування обов'язковості використання цього підходу науковцями, визначення тенденцій та перспектив дослідницької практики в галузі.

Ключові слова: соціальні комунікації, соціальнокомунікаційний підхід, методи соціальнокомунікаційних досліджень, соціальнокомунікаційний науковий дискурс.

АННОТАЦІЯ

Корнеев В.М. Социальнокоммуникационный подход в украинской науке. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.01 – теория и история социальных коммуникаций. – Институт журналистики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В работе рассмотрены особенности формирования социальнокоммуникационного подхода к изучению явлений и фактов социальных коммуникаций. Потребность в разработке нового подхода связана с формированием новой отрасли научного знания 27.00.00 – «Социальные коммуникации». Работа построена на обобщении подходов к рассмотрению вопросов социальной коммуникации в науке, в докторских диссертациях, защищенных по всем специальностям отрасли в период 2008-2015 гг. Таким образом, в исследовании полностью представлена генеральная совокупность научных работ, в которых решаются важные методические проблемы, формируется новая система знаний о природе социальных коммуникаций в обществе.

Результатом системного рассмотрения методологических особенностей объекта исследования в работе определено понимание социальнокоммуникационного подхода как своеобразной методологии, предусматривающей специфическое понимание объекта исследования: означенный объект представляется в конгруэнтном соотношении информационно-коммуникационного и социального контекстов. При этом социальнокоммуникационный подход не предусматривает жестких требований к формированию обязательного набора методов исследования действительности, однако требует отображения корреляции, взаимосвязи методов в конкордатном измерении определяющих характеристик объекта исследования.

Важным маркером использования социальнокоммуникационного подхода является определение взаимозависимых социальных и информационно-коммуникационных соотношений в структуре объекта исследования, и, как результат, подбор адекватной методологии изучения частных эмпирических данных.

На основании системного подхода, в работе выделены особенности использования социальнокоммуникационного подхода в современной науке о социальных коммуникациях. В зависимости от типов объекта исследования, определены группы научных работ, квалифицирована используемая

методология, указаны перспективы оптимизации методов исследования для подобных объектов. В отдельные категории в работе выделены диссертации, ориентированные на исторические исследования, на обновление теории социальных коммуникаций, прежде всего посредством включения в эту теорию адаптированных систем данных журналистикознания и смежных научных областей. Значимую группу исследований составили работы, в которых рассмотрены феномены социальной коммуникации, как правило, с использованием феноменологического подхода. Результатом осмысления таких диссертаций стали шаги по оптимизации методических подходов в подобных исследованиях.

В отдельную группу работ отнесены диссертации, которые рассматривают социальные форматы деятельности систем накопления и передачи знаний: архивов, библиотек, баз и систем данных. В исследовании отмечено, что вместе с формированием информационного общества повышаются требования к социальнокоммуникационной деятельности таких социальных институтов, прежде всего это проявляется в стратегиях и формах коммуникации с потребителем информационных продуктов, социальноинформационном позиционировании, полноценном участии в конкурентной борьбе за фокус внимания аудитории.

В четвертом разделе работы рассмотрены особенности использования социальнокоммуникационного подхода в разных предметных сферах социальных коммуникаций. Проиллюстрированы возможности исследуемой системной методологии в контекстах политико-правовых реалий, в деятельности рекламы, в проектировании коммуникационных пространств. Особый акцент в диссертации сделан на необходимости сосредоточения внимания на правильной реализации результатов исследований, обозначены направления методологических подходов, при использовании которых повышается влияние научных результатов на практику социальнокоммуникационной деятельности. Результатом работы стали обобщенные методологические принципы использования социальнокоммуникационного подхода, указаны направления формирования и изучения новых научных проблем в отрасли.

Ключевые слова: социальные коммуникации, социальнокоммуникационный подход, методы социальнокоммуникационных исследований, социальнокоммуникационный научный дискурс.

ANNOTATION

Kornieiev V.M. Socio-Communication Approach in the Ukrainian Science. – Manuscript.

Thesis for the Doctor of Science degree in social communication. Specialty 27.00.01. – Theory and History of Social Communication. – Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The work is dedicated to the systematic and comprehensive study of socio-communication approach as a main methodology of research of social processes

and phenomena in terms of a new scientific speciality 27.00.00 – “Social communications”. On the basis of analysis of scientific papers, where the important problems of socio-communication science for the period of 2008 - 2015 are solved, the thesis defines the essence and specificity of socio-communication approach; it grounds the methodology and clarifies the relevance and efficiency of use of certain methods of scientific knowledge in terms of the defined approach. The study analyzes the thematic and semantic features of the theses for doctor's degree; it ascertains the particular features of use of socio-communication methodology in different scientific specialties and thematic groups of scientific papers. The main result of the work is qualification of socio-communication approach as a special methodology of scientific research in the science on social communication, justification of compulsory use of this approach by the scientists, identification of trends and prospects of research practices in the field.

Keywords: social communications, socio-communication approach, methods of socio-communication researches, socio-communication scientific discourse.